

Τό νεκρομαντείο τῆς Ἐφύρας

Τό νεκρομαντείο τῆς Ἐφύρας εἶναι τὸ πιό φημισμένο νεκρομαντείο τῶν ἀρχαίων ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὑπῆρχαν κί ἄλλα νεκρομαντεία, στό Ταῖναρο στό ἱερό τῶν Ποσειδῶνα, στήν Ἐρμιόνη τῆς Ἀργολίδας, στήν Κορώνεια τῆς Βοιωτίας, στήν Κύμη τῆς Ἰταλίας, στήν Ἡράκλεια τῶν Πόντου καί ἄλλοι, ἀλλά κανένα δέν εἶχε τή φήμη ἐκείνου τῆς Ἐφύρας. Σύμφωνα μέ τίς δοξασίες τό νεκρομαντείο αὐτό εἶναι πολύ παλιό. Τό συναντάμε στήν Ὀδύσσεια πού ἀν καί γράφτηκε κατά τήν ἀρχαίη ἐποχή ἀναφέρειται στόις μυκηναϊκοῦς χρόνους. Μιά πολύ ζωντανή περιγραφή τῶν τελετῶν πού γίνονταν στό νεκρομαντείο μάς δίνει ὁ Λουκιανός στό ἔργο του **Μένιππος** πού γράφτηκε στά 161-162 μ.Χ. Ἀπό τά δύο αὐτά κείμενα, πού χωρίζουν ἄρκετοι αἰῶνες, φαίνεται πόσο συντηρητική ἦταν ἡ παράδοση σχετικά μέ τή μαντεία καί τή λατρεία τῶν νεκρῶν. Θά μπορούσαμε μάλιστα νά πούμε πώς ἀκόμα καί σήμερα ὀρι-

σμένες παραθρησκευτικές δοξασίες κρατῶν κάποια σχέση μέ τήν ἀρχαιότητα.

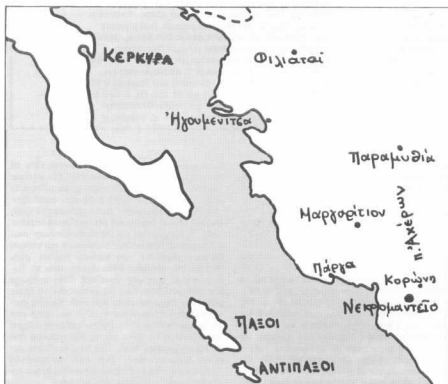
Στήν κορυφή ἐνός βράχου, στίς ὄχθες τῆς Ἀχερουσίας λίμνης, ἔγιναν, στήν ἀρχαιότητα, μεγάλα ἔργα: Ἰσοπεδώθηκε σημαντικά μεγάλο τμήμα τοῦ βράχου καί κατασκευάστηκε ἐπιβλητικὸ ὀρθογώνιος περίβολος (62,40 μ.χ 46,30μ) μέ εἴσοδο στή ὄθρεια πλευρά του. Ὁ περίβολος αὐτοῦ περιέκλειε τό ἱερό (22 μ.χ 22 μ.) πού ἦταν κτισμένο μέ μεγάλες καλοπελεκημένες πολυγωνικές πέτρες στό κάτω μέρος του, ἐνῶ ψηλά οἱ τοῖχοι ἦταν ἀπό ψημένους πλίνθους. Τό κτίσμα αὐτό πού χρονολογεῖται στόις ἑλληνιστικοῦς χρόνους περιλάμβανε μιὰ κεντρική αἶθουσα (15μ.χ4,20μ) καί διάφορους βοηθητικοῦς χώρους. Κάτω ἀπό τήν μεγάλη αἶθουσα ὑπῆρχε μιὰ ἄλλη ὑπόγειο μέ τίς ἴδιες διαστάσεις. Αὐτή θρωπεῖται ἡ κατοικία τῶν Θεῶν τοῦ Κάτω Κόσμου, τῆς Φερσεφόνης (ἢ Περσεφόνης) καί τοῦ Ἄδη (εἰκ. 2). Τήν ὄροφη

τῆς ἐπιβλητικῆς αὐτῆς αἶθουσας φέρουν 15 πῦρινα τόξα. Σέ μεταγενέστερους χρόνους φαίνεται πώς προστέθηκαν στό κτίριο τοῦτο καί ἄλλα βοηθητικά κτίσματα, γιατί οἱ ἐπισκέπτες ἦταν πολλοί. Αὐτοί ἐτοιμάζονταν ψυχικά καί σωματικά γιά τή «δοκιμασία» τῆς συνάντησης μέ τούς νεκρούς. Ἄκουγαν προσευχές, ἔκαναν λουτρά καί ἔφρωναν τροφές σχετικές μέ ἐκεῖνες πού προσφερόνταν στό νεκρόδειμα.

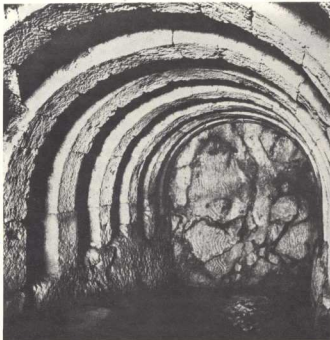
Ὅταν ὁ ἐπισκέπτης ἦταν ἐτοιμος γιά νά ἐπικοινωνήσει μέ τίς ψυχές τῶν νεκρῶν πρόσφερε διάφορες χροές καί θυσίες. Ἀφού περνούσε ἐνα λαβύρινθο μέ τρεῖς σιδερόφρακτες πόρτες, ὅσες καί οἱ πύλες τοῦ Ἄδη, πρόσφερε στόις νεκρούς κριθάλευρο (εἰκ. 3). Τέλος ἔφτανε στήν κεντρική αἶθουσα ὅπου πετούσε ἐνα ἀποτροπαικὸ λίθαρ καί πρόσφερε χροές στόις θεοῦς τῶν νεκρῶν. Ἐδῶ ἐμφανίζονταν, ἐπιτέλους, τά εἰδῶλα τῶν νεκρῶν. Ὁ προσκυνητὴς πού εἶχαν ὑποβληθεῖ σέ εἰδική διαίτα (κουκιά, λούπινα κ.ἄ.) καί σέ ἀπομόνωση, βρίσκονταν σέ ψυχσοσωματικὴ κατάσταση κατάλληλη γιά τήν ὑπόθελη τήν ὁποία ἐπρόκειτο νά δεχτοῦν. Στήν κεντρική αὐτῆς αἶθουσα βρέθησαν, κατά τίς ἀνασκαφές πού ἔκανε ὁ καθηγητῆς Σωτ. Δάκαρης ἀπό τό 1958, σιδερένιοι τροχοί, τροχαλίες κ.λ.π. πού ἀνῆκαν σέ μιὰ μηχανή ἡ ὁποία ἀνεβοκατέβαζε ἱερεῖς, πού παίζαν τό ρόλο τῶν φαντασμάτων. Οἱ ἱερεῖς αὐτοῖ κρύβονταν μέσα στόν πλίνθινο τοῖχο πού ἦταν κοφίφους καί εἶχε διαδρόμους. Μετά ἀπό τήν ἐπικοινωνία μέ τούς νεκρούς ὁ ἐπισκέπτης περνούσε μιὰ περίοδο καθαρμοῦ. Ὅταν τέλος ἐβγαῖνε (ἀπό ἄλλο δρόμο) ἀπό τό νεκρομαντείο, τοῦ ἐπιβαλλόταν ἀπόλυτη μυστικότητα σχετικά μέ τά ὅσα εἶχε δεῖ καί ἀκούσει ἐκεῖ. Ἄν παράβαινε τόν ὄρο αὐτό ἡ τιμωρία του ἦταν θάνατος γιά ἀσέβεια.

Τό νεκρομαντείο τῆς Ἐφύρας καταστράφηκε τό 167 π.Χ. ἀπό τοὺς Ρωμαίους πού τό πυρπόλησαν.

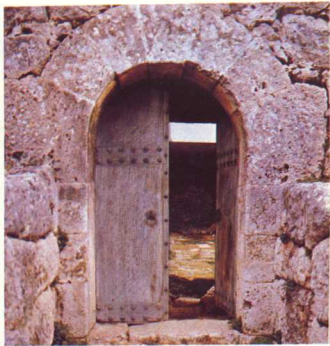
Σύμφωνα μέ τίς δοξασίες τῶν ἀρχαίων, σπηλαία καί φαράγγια ἀποτελοῦσαν τίς πύλες τοῦ Ἄδη καί ὀδηγοῦσαν στόν κόσμο τῶν νεκρῶν. Ἄλλα καί τά νερά, λίμνες καί ποταμοὶ πού εἶτε χάνονται σὰ θάθη τῆς γῆς εἶτε ἐξικινῶν ἀπό τά ἔγκατα τῆς, ἦταν οἱ δρόμοι πού ἀκολουθοῦσαν οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν. Ἐταῖ ἡ Ἀχερουσία λίμη καί ὁ Ἀχέρωντας ποταμὸς καθῶς καί ἡ ἀρχική σπηλιά στήν ὄχθη τῆς, ἐξηγοῦν τήν ὑπαρῆθ τοῦ νεκρομαντείου σ' αὐτόν τόν τόπο (εἰκ. 1).

1. Χάρτης τῆς περιοχῆς

2. Η μεγάλη υπόγειο αίθουσα, με το τοξωτό τοβάνι. Στο βάθος της υπήρχε η μηχανή με την οποία έμφωνίζονταν οι ιερές ως φωνητάσματα.

3. Μία από τις τοξωτές πύλες που περνούσε ο επικοπητής πριν φτάσει στην κεντρική αίθουσα.

Στην Όδυσσεια ή μάγισσα Κίρκη λέει στον Όδυσσέα πώς θα φτάσει στο νεκρομαντείο για να ρωτήσει τον Τειρεσία για τα μελλούμενα.

–Διογένητε του Λαέρτη γιὰ πολυτεχνε Όδυσσεά, γιὰ ὄδηγέτη μὴ γούδεσαι τοῦ μαῦρου καρδιού σου σπῆρ· το κατάρτι· τέντυσε τ' ἄσπρα πανιά, καὶ κάθου θὰ σοῦ φωνηθῆ μὴ ὀ Βορῆας, κὶ ἐκεὶ τὸ πλοῖο θὰ φέρῃ. Μὰ τὸ θαθὺ κόβως διαθήρῃ Ὀκεανὸ καὶ φάσας στὸν ἀγριὸν ὄχθο καὶ στ' ἀνά τῆς Πελοεφάνῃς, δάσσι, μὲ τὶς ἰτιές τὶς ἄκαρπες καὶ τὶς ψηλές τὶς λευκές, ἀραξ' ἐκεὶ τὸ πλοῖο σου στοῦ Ὀκεανού τὴν ἄκρη, καὶ στοῦ Ἀῆθ κινήσε νὰ πᾶς τ' ἀραχισαμένο σπιτί. Ἐκεῖ ὁ Πυριφλεγέθοντας στοῦ Ἀχέροντα τὸ ρέμα κυλιέται μὲ τὸν Κικωτοῦ ποῦ περτεὶ ἀπὸ τῆ Στυγία, κὶ ὁ βράχος ποῦ δαρυθρόντα τὰ δύο ποταμὰ αἰγίονν· Σὰ φάσας, ὦ πρῶα, κοντὰ στὸν τόπο τοῦ ἰστωρῶ σου, σκάψε ὡς μὴ πηχὴ λάκκο ἐκεῖ τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ πλάτου καὶ χύσε ὀλόγυρα σταλῆς στοὺς πεθαμένους ἄλους, πρῶτα μελάνερο, ὕστερα γλυκὸ κρασί, καὶ τρίτο πάλτε νερὸ καὶ μὲ λευκὸ πασπαλέε τὰ δλευρί· καὶ λεγόντας πολλές εὐχές στ' ἄδυναμα κεφάλια τῶν πεθαμένων, τάξε τους πῶς ἀμὰ εἰρήθς στὸ Θιάκι

στερία δαμάλα διαλεχτή στὸν πυργο σου θὰ σφάθῃ, καὶ πῶς θ' ἀνάθῃς τοὺς πυρὰ γεμάτη ἰφρατὴ δαῖρα, καὶ χωρὶα ἀρνὶ κατὰμαυρο τοῦ Τειρεσία θὰ κόψῃς το κοπαδιὸ τοῦ πὸ καλὸ. Καὶ οὐν παρακαλέσῃς μὲ προσευχῆς τὰ δοξαστὰ τῶν πεθαμένων πλῆθια, σφαχτὸ κριαρὶ πρόσφερε καὶ μαῦρη προβατῖα γυρνώντας τὰ πρὸς τὸ Ἐρεβος· μὰ γυρνα εὐα ἀποκείθε, κὶ ἀντικρύζε τοῦ ποταμοῦ τοὺς ὄχτους· τότε θὰ ρθῶν αὐτοῦ αἶμα σου παρμπολλές ψυχῆς τῶν πεθαμένων. Βάλε καὶ τοὺς συντροφους σου νὰ γδάρουν καὶ νὰ κἀμουν τ' ἀρνία ποῦ τὰ χεὶ ἀλυπτοῦ μαχαίρη ἐκεῖ γιγμένα, καὶ προσευχέσαι νὰ κἀμουνε στοὺς δύο θεούς, στὸν Ἀῆθ καὶ το φεδερὸ, καὶ στὴ σκληρῆ συνήμα Πελοεφάνῃ καὶ εὐα, ἀπ' τὴ μέση σερνόντας το κοτρερὸ κεφάλι σου, κάθου, καὶ δῶνῃς τὰ νεκρῶν τ' ἄδυναμα σπαθία μακριὰ ἀπ' τὸ αἶμα, ὡς ν' ἀκουστὴ τοῦ Τειρεσία ὁ λόγος. Κι εὐτίς ὁ μάντης θὰ φανῇ καὶ θὰ σοῦ πῇ, ὦ ἀρέντη, τοῦ δρομοῦ τὰ μετρήματα, καὶ ποῦθε θὰ περᾶσῃς τὰ πέλα τὰ πολὺμαρα στὴ γῆς σου νὰ γυρισθῇ. =

Λουκιανού, Μένιππος ἢ νεκρομαντεία

Στὸ ἔργο του Ἰκαρομίνιππος, ὁ Λουκιανὸς περιγράφει τὴν ἄνοδο τοῦ Μένιππου στα οὐράνια, ὅπου πῆγε γιὰ νὰ ἀνακαλιθεὶ τὴν ἀληθινὰ γιὰ τὴ φύση τοῦ οὐμάντος. Στὸ ἔργο –Μένιππος ἢ νεκρομαντεία– ποῦ γράφτηκε τὸ 161-162 μ.Χ. ὁ πρῶτος δηγιέται τὴν καθόδο του στὸν Ἀῆθ ποῦ ἐπισκέφτηκε γιὰ νὰ θρεῖ τὸ σωστὸ τρόπο ζωῆς, μᾶς καὶ οἱ φιλοσοφίαι δὲν συμφωνοῦν πᾶνυ στὸ θέμα αὐτό. Στὸ ἔργο του ὁ Λουκιανὸς τοποθετεῖ τὸ νεκρομαντεῖο στὴν Ἀνατολή καὶ ἐπικότρωα ἀνάμεσα στὸν Τύρρη καὶ τὸν Εὐφράτη, ἀντὶ γιὰ τὸν Ἀχέρωντα. Πάντως ἡ περιγραφὴ ταιριάζει ἀπολύτῃ μὲ αὐτὴ τοῦ νεκρομαντεῖο τῆς Ἐσφρας. Μὲ λίγα λόγια ἡ δηγιση ἔχει ὡς ἑξῆς: (7 κ. ἑξ.). Ἀφου τὸν Μένιππο παρέλασε εἷνας ἀνδρας, μὲ τὴν ἀρχὴ τοῦ φεργαρίου, τὸν πῆγαμε ἐπὶ 29 ἡμέρας στὸν Εὐφράτη καὶ τὸν ἐλούεῖ καθε πρῶμὸ προτῶ χαράει.

μετὰ ἔλεγε λόγια ἀκαταλήπτα καὶ τὸν ἔφτυνε τρεῖς φορές στὸ πρόσωπο... Κατόπιν ὁ προκυνητῆς ἔστρωσε καρδιὰ, ἔπινε γάλα, μελίκρατο καὶ νερὸ τοῦ Χασκου καὶ κοῖμισαν τὸν ὑπαίθερο, πᾶνυ στὸ χορτάρι. Ὅταν ὁ οὐνοδο τοῦ θεώρησε πῶς τὸ προκαταρκτικὸ μέρος ἦταν ἱκανοποιητικὸ, ὄδηγησε τὸν φιλο μᾶς στὸν Τύρρη ποταμὸ... μετὰ τὸν ἔφερε πῶς περπατώντας πρὸς τὰ πῶα. Κατόπιν ἔγιναν οἱ ἐτοιμασίες γιὰ τὸ ταξίδι. Ὁ ἀνθρώπος τὸν ντυνε μὲ λευκὴ κ.λ.π. καὶ τοῦ λέει ἀν ρωτιθῆναι νὰ μὴ πει τὸ ὄνομα τὸ πλοῖο μὲ σφάγια καὶ ἄλλα γιὰ τὴν τελετὴ καὶ περᾶσειν, στὴ λίμνη ποῦ σχηματίζει τίς ἐκβολές του ὁ Εὐφράτης. Ποῖοισαν καὶ ἔοκαμαν ἑνα πηγδο. Κατόπιν ἔσφαξαν ἑνα πρόβατο καὶ ράδιοντα τὸ γύρω χωρὶ μὲ τὸ αἶμα του. Τότε ὁ μᾶγος ὄρχισε νὰ φωνάζει μὲ ὀλη τὴν δύναμη καὶ νὰ ἐπικαλεῖται τὰ πνεύματα. Κατόπιν κατέβηκαν ἀπὸ τὸ χᾶσμα καὶ βρῆκαν τὸ Ραδάμανθυ πεθαμένο ἀπὸ τὸ φόβο του, ὁ Κέρβερος γαῖνυ:

σε λιγάκι... Ὅταν ὁ καλὸς Χάροντας εἶδε τὴν Λεοντή ποῦ φορούσε ὁ Μένιππος τὸν πέραςο γιὰ τὸν Ἡρακλή καὶ τὸν πῆρε μέσα μὲ προτεροισατήτα, εἷνας ἑνα σωρὸ ἀνθρώπωνι σταιθαζόντων ἐξῆ μὰ περίεμον. Ἀφου πέρασαν τὸ χωρὶο ὅπου ὁ Μίνως διακέει καὶ ἐκεῖνον ὅπου ἔστειλε τοὺς τιμαρμῆμονας καὶ ἀφου συνάντησαν ἐκεῖ φιλοσοφους βασιλευδες, τυράννοιας καὶ τῶσος ἄλλους μεγαλόους τοῦ κόσμου πῆγαμε στὴν Ἄχερῖοια πεδιάδα ὅπου βρισκόνταν οἱ ἡμιθεοὶ καὶ οἱ ὀμορφῆς γυναικές. Τότε ὁ πρῶτος μᾶς ἀναρωτήθηκε πῶς θὰ κατορθῶναι νὰ ἐξχωρῖοι τὸν Τειρεσία μέσα ἀπὸ τοὺς τῶσους οκελετούς ποῦ βρισκόνταν ἐκεῖ. Τέλος, μετὰ ἀπὸ τὴ συνάντηση αὐτὴ ὁ Μιθροβαρῶνης ὄδηγει τὸν Μένιππο εἰς ἄλλο μέρος, πῶς τρομερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, ὅπου, ἀν ἀπὸ κλειδορία ἐμπανει ἐλαχίστο φῶς. Ἐκεῖ ἦταν τὸ ἱερὸ τοῦ Τροφαιου, ἀπὸ τὸ ὀνοῖο ὁ Μένιππος θῆκε κατεφάνοι τὴν Ἑλλάδα, στὴ Λεϊδαία.

A. Λ.